

MARTA KORPOROWICZ
Instytut Psychologii
Uniwersytet Łódzki

ZABURZENIA ZE SPEKTRUM AUTYZMU W KONTEKŚCIE PROWADZENIA PROCESU O STWIERDZENIE NIEWAŻNOŚCI MAŁŻEŃSTWA

Słowa kluczowe: autyzm, kanon 1095, małżeństwo, nieważność, proces

1. Wprowadzenie. 2. Zaburzenia ze spektrum autyzmu. 3. Zaburzenia ze spektrum autyzmu a kanon 1095 n. 1 KPK/83. 4. Zaburzenia ze spektrum autyzmu a kanon 1095 n. 2 KPK/83. 5. Zaburzenia ze spektrum autyzmu a kanon 1095 nr 3 KPK/83. 6. Podsumowanie

1. WPROWADZENIE

Zaburzenie ze spektrum autyzmu związane jest głównie z trudnościami w relacjach społecznych, stąd może rodzić się wątpliwość, czy takie osoby są w stanie ważne zawrzeć sakramentalny związek małżeński. Celem niniejszego artykułu jest przybliżenie, na czym polega to zaburzenie oraz czy ma wpływ na ważność małżeństwa w świetle kanonu 1095 KPK/83. Należy pamiętać jednak, że każdą sprawę należy rozpatrywać indywidualnie, gdyż ta sama diagnoza u jednych może wiązać się z trudnościami uniemożliwiającymi zawarcie związku małżeńskiego, u innych z kolei nie, ponieważ mają oni zdolność kompensowania tych trudności.

Artykuł służy temu, aby problematykę autyzmu przybliżyć pracownikom sądów i trybunałów kościelnych zarówno prawnikom, jak i biegłym sądowym, którzy w swej codziennej pracy mogą spotkać się z tym zjawiskiem w trakcie prowadzonych spraw.

2. ZABURZENIA ZE SPEKTRUM AUTYZMU

Termin „autyzm” po raz pierwszy pojawił się w 1943 r. Został wprowadzony przez Leo Kanner a i odnosił się do dzieci, u których badacz zaobserwował pewne specyficzne zachowania, takie jak: izolowanie się, preferowanie samotności, zabu-

zenia mowy, tzw. „życie we własnym świecie”. Na przestrzeni lat wiedza na temat autyzmu uległa znacznemu rozwinięciu, umożliwiając tym samym rozwój różnych metod terapeutycznych, dzięki którym można nieść pomoc osobom dotkniętym tym zaburzeniem. Obecnie autyzm traktowany jest jako kontinuum, do którego zaliczane są symptomy w ramach autystycznej triady zaburzeń:

- zaburzenia funkcjonowania społecznego,
- zaburzenia w komunikowaniu się,
- obecność schematycznych zachowań, ograniczony repertuar aktywności i zainteresowań wraz z brakiem wyobraźni¹.

Poniżej przedstawione zostaną kryteria diagnostyczne według dwóch klasyfikacji: ICD-10 oraz DSM V. Klasyfikacje są narzędziem wykorzystywanym przez diagnostów, aby ułatwić im rozpoznawanie chorób i zaburzeń, a tym samym stosować bardziej efektywne sposoby leczenia, terapii oraz prowadzić badania w celu udoskonalenia metod terapeutycznych, jak i pogłębienia wiedzy na temat etiologii zaburzeń. ICD-10 to Międzynarodowa Klasyfikacja Chorób i Problemów Zdrowotnych, stworzona przez Światową Organizację Zdrowia (WHO). Jej V rozdział poświęcony jest zaburzeniom psychicznym oraz zaburzeniom zachowania. DSM V to z kolei klasyfikacja chorób i zaburzeń psychicznych stworzona przez Amerykańskie Towarzystwo Psychiatryczne. Obie kwalifikacje zawierają opisy zachowań oraz wskazówki i kryteria diagnostyczne, dzięki którym możliwe jest stawianie rzetelnych diagnoz. Szczegółowy opis specyfiki zaburzeń ze spektrum autyzmu zostanie dokonany na podstawie klasyfikacji DSM V, a szczegółowe kodowanie zostanie przedstawione według klasyfikacji ICD-10, gdyż jest ona częściej stosowana w Polsce.

Obraz zaburzeń należących do spektrum autyzmu (ASD, *autism spectrum disorder*) jest bardzo zróżnicowany. Dzieci z taką diagnozą, a później dorośli różnią się znacznie między sobą w zakresie występujących trudności, jak i zdobytych umiejętności. Według klasyfikacji DSM V cechami wspólnymi, które pozwalają na postawienie diagnozy ASD są: nieustępujące trudności w zakresie komunikacji społecznej i w zakresie interakcji społecznych w wielu kontekstach (np. rodzinnym, zawodowym), ograniczone i powtarzające się wzorce zachowań, zainteresowań, ograniczone zainteresowania o szczególnej intensywności, zaburzenia w zakresie integracji sensorycznej. Wymienione objawy mają swój początek w dzieciństwie. Często współwystępuje niepełnosprawność intelektualna, mimo że nie jest jednym z objawów osiowych. Według DSM V do ASD zalicza się zaburzenia autystyczne, zespół Aspergera oraz całościowe zaburzenia rozwojowe nieokreślone, które w klasyfikacji DSM IV były traktowane jako odrębne kategorie zaburzeń².

W zakresie funkcjonowania społecznego pojawiają się trudności w okazywaniu społeczno-emocjonalnej wzajemności w różnym stopniu, zależnym od stopnia nasilenia objawów u konkretnej osoby. Na jednym końcu kontinuum będą zatem ludzie, którzy nie radzą sobie z prowadzeniem rozmowy, sprawiający wrażenie nie-

¹ E. Pisula, *Autyzm. Przyczyny, symptomy, terapia*, wyd. 2, Gdańsk 2012, 10–34; M. Suchowierska, P. Ostaszewski, P. Bąbel, *Terapia behawioralna dzieci z autyzmem*, Sopot 2012, 19–50.

² J.N. Butcher, J.M. Hooley, S. Mineka, *Psychologia zaburzeń*, Sopot 2017, 649–655.

dopasowania społecznego, ale generalnie ich trudności nie są znacznie widoczne podczas pierwszego spotkania. Po środku kontinuum będą ci, których trudności nie da się nie zauważyć, tzn. w sposób znacznie ograniczony reagują na zainteresowanie ze strony innych, ich uczucia i podejmowane działanie. Na drugim końcu kontinuum znajdują się osoby niezdolne do zapoczątkowania lub odpowiadania na jakiegokolwiek interakcje społeczne. Inne trudności w sferze nawiązywania kontaktów z ludźmi dotyczą deficytów w zakresie komunikacji niewerbalnej – objawy w tym aspekcie także znajdują się na kontinuum – od trudności w zintegrowaniu komunikatu werbalnego z niewerbalnym, przez nieprawidłowe nawiązywanie kontaktu wzrokowego, nieprawidłowy język ciała, ograniczone rozumienie i używanie gestów aż po całkowity brak mimiki i brak posługiwania się mową niewerbalną. Ostatnim aspektem funkcjonowania społecznego, z jakim mają problem osoby z diagnozą ASD, dotyczy tworzenia i trwania w relacji z drugim człowiekiem lub grupą ludzi. Na kontinuum aspekt ten rozkłada się od trudności w dostosowaniu zachowania do zmieniających się kontekstów społecznych (inne zachowanie prezentowane jest w domu, inne w pracy, urzędzie czy kościele), przez trudności z wykorzystywaniem wyobraźni w zabawie, po całkowity brak zainteresowania rówieśnikami³.

Przez ograniczone i powtarzające się wzorce zachowań, zainteresowań lub czynności rozumiemy m.in. stereotypowe lub ciągle powtarzane manieryzmy ruchowe, użycie przedmiotów lub elementów mowy. Przykładem takich zachowań są: ruch dłonią tuż obok głowy (przypominający odganiaanie owada), kręcenie kółkiem samochodzika, powtarzanie niezrozumiałej zbitki głosek, szybkie kołysanie się w przód i w tył. Osoby z diagnozą autyzmu mają silną potrzebę stałości, rutyny, niezmienności. Nawet niewielka zmiana w planie dnia, spotkanie nowej osoby, zmiana trasy do szkoły bądź pracy, zmiana schematu działania, zmiana ubrań ze względu na zmianę pory roku, wywołują silną reakcję stresową. Osoby z ASD przejawiają często bardzo ograniczone, ale za to bardzo intensywne zainteresowanie jakimś przedmiotem, tematem czy dziedziną wiedzy. Może mieć to swoją ogromną zaletę – mogą dzięki temu zostać wybitnymi specjalistami w życiu zawodowym. Bywa jednak, że cecha ta znacznie utrudnia ich codzienne funkcjonowanie, kiedy to angażują się nadmiernie w jedną czynność, zaniedbując przy tym inne aspekty życia, jak np. jedzenie, naukę, pomoc w pracach domowych. Ostatnim bardzo istotnym aspektem są zaburzenia integracji sensorycznej, które zostały wprowadzone do kryteriów diagnostycznych dopiero w DSM V, a które praktycznie zawsze występują u osób z autyzmem. Zaburzenia integracji sensorycznej polegają na wzmożonej lub osłabionej reakcji na bodźce. Objawia się to np. niechęcią do noszenia pewnych ubrań, nadmiernym dotykiem przedmiotów, niechęcią do przebywania w głośnych pomieszczeniach, niską wrażliwością na ból. Biorąc pod uwagę wszystkie wymienione wyżej cechy, zrozumiałe staje się, jak trudno może być osobom z ASD funkcjonować na co dzień i jak dużego zrozumienia i wsparcia potrzebują od wszystkich otaczających ich osób⁴.

---

³ Tamże.

Klasyfikacja ICD-10 podzielona jest na kategorie, a same choroby i zaburzenia koduje się za pomocą znaków (A00 – Z99). Rozdział 5 poświęcony jest zaburzeniom psychicznym i zaburzeniom zachowania. W rozdziale tym znajduje się grupa F84 – całościowe zaburzenia rozwojowe. Obejmuje ona jednostki wykazujące trudności w zakresie interakcji społecznych, wzorców komunikacji oraz o ograniczonym i stereotypowym repertuarze zachowań i zainteresowań. Nieprawidłowości pojawiają się zawsze, chociaż ich nasilenie może zależeć od okoliczności, w jakich znajduje się dana osoba. Upośledzenie umysłowe nie stanowi charakterystycznej cechy całościowych zaburzeń rozwoju, jeśli zaś występuje to koduje się je oddzielnie⁵.

Istotne w kontekście aktualnej analizy pozostają⁶:

- F84.0 Autyzm dziecięcy – całościowe zaburzenie rozwojowe pojawiające się zwykle przed 3 rokiem życia, w którym występuje nieprawidłowe funkcjonowanie we wszystkich trzech strefach: interakcjach społecznych, komunikacji oraz ograniczonym, powtarzającym się repertuarze zachowań,
- F84.1 Autyzm atypowy – różni się od autyzmu tym, że ma swój początek w innym wieku (po 3 r. ż.) albo nie spełnia wszystkich trzech kryteriów, najczęściej u osób głęboko upośledzonych,
- F84.5 Zespół Aspergera – różni się od autyzmu brakiem opóźnienia i upośledzenia ogólnego rozwoju języka i funkcji poznawczych, za to często pojawia się niezdarność ruchowa,
- F84.8 Inne całościowe zaburzenia rozwojowe⁷.

Mimo że objawy autystyczne mają często swój początek już we wczesnym dzieciństwie, mogą zostać zmniejszone, a niekiedy nawet zupełnie zniwelowane, dzięki intensywnemu procesowi terapeutycznemu. Im bowiem później objawy się pojawiają, im są słabsze i im wcześniej od pojawienia się objawów rozpocznie się terapia, tym większa szansa na bardzo dobre funkcjonowanie dziecka, a późniejszej osoby dorosłej z ASD.

3. ZABURZENIA ZE SPEKTRUM AUTYZMU A KANON 1095 N. 1 KPK/83

Wedle kanonu 1095 n. 1. obecnie obowiązującego Kodeksu prawa kanonicznego, „Niezdolni do zawarcia małżeństwa są ci, którzy są pozbawieni wystarczającego używania rozumu”⁸. Oznacza to, że aby móc ważnie zawrzeć związek małżeński,

⁵ *Klasyfikacja zaburzeń psychicznych i zaburzeń zachowania w ICD-10. Opisy kliniczne i wskazówki diagnostyczne*, Kraków–Warszawa 1997, 209–214.

⁶ Pozostałe jednostki wymienione w ramach grupy F84 to: zespół Retta (F84.2), inne dziecięce zaburzenia dezintegracyjne (F84.3), zaburzenia hiperkinetyczne z towarzyszącym upośledzeniem umysłowym i ruchami stereotypowymi (F84.4), całościowe zaburzenia rozwojowe, nie określone (F84.9).

⁸ Kan. 1095 n. 1 KPK/83. Wszystkie tłumaczenia norm kodeksowych pochodzą z: *Codex Iuris Canonici Auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus. Kodeks Prawa Kanonicznego*, przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu, Poznań 2008.

nupturient musi posiadać zdolność abstrakcyjnego pojmowania, czym jest małżeństwo i jakie są z nim związane prawa i obowiązki. Ponadto, w trakcie składania przysięgi małżeńskiej osoba składająca przysięgę małżeńską musi być świadoma podejmowanych czynów, musi zdawać sobie sprawę ze zobowiązania, w jakie się angażuje oraz że zobowiązanie to ma charakter nieodwracalny i jakie są jego konsekwencje. Nupturient musi wiedzieć co robi, do czego się zobowiązuje i gdzie się znajduje (świadomość czasu, miejsca, własnej osoby). Są jednak sytuacje, kiedy warunki te nie zostają spełnione, a przyczyna może mieć dwojakie źródło. Po pierwsze, podłożem zaburzenia stanu świadomości i zdolności do abstrakcyjnego myślenia może być czynnik o charakterze przewlekłym, tj. choroba psychiczna lub niepełnosprawność intelektualna (w stopniu umiarkowanym lub głębokim). Po drugie, może wystąpić czynnik o charakterze przejściowym, który przypada na moment ślubu, najczęściej chodzi o upojenie alkoholowe, stan po zażyciu narkotyków lub leków (w nadmiernej ilości, poza kontrolą lekarską), hipnozę bądź utratę przytomności⁹.

Osoby z zaburzeniami ze spektrum autyzmu, u których nie zdiagnozowano dodatkowo niepełnosprawności intelektualnej, są w stanie zrozumieć, czym jest małżeństwo, jakie są konsekwencje wchodzenia w związek małżeński oraz jakie są prawa i obowiązki małżonków, nie dochodzi także do ograniczenia świadomości co do miejsca i czasu (poza przypadkami, kiedy występuje diagnoza łączona z innymi zaburzeniem, które może objawiać się m.in. czasowymi zanikami świadomości). Co więcej, osoby te, pozostając świadomymi własnych trudności, bardzo często obawiają się, czy będą w stanie kiedykolwiek założyć rodzinę i sprostać zadaniom żony, męża czy rodzica. Z jednej strony bardzo tego pragną, jest to wskaźnik naturalna potrzeba, z drugiej jednak strony bardzo się tego boją. Pozostają niepewni swoich reakcji – że zarówno dla nich samych w codziennym życiu małżeńskim mogą być sytuacje nie do zniesienia (które mogą ich przeciążyć), jak i boją się, iż swoimi reakcjami mogą ranić najbliższe osoby¹⁰. Przykładem może być odczytywanie na podstawie mimiki i zachowania swojego partnera, jaki jest jego aktualny stan psychofizyczny. Dla większości osób neurotypowych (czyli bez diagnozy ASD), zwłaszcza jeśli dobrze znają już daną osobę, nie stanowi to żadnego problemu, odczytują wręcz instynktownie nastroj i samopoczucie drugiej osoby i weryfikują swoje przypuszczenie przez dopytanie (klaryfikację), czy mają słuszność. W przypadku osób z ASD nie jest to takie proste. Muszą oni nauczyć się odczytywać znaczenie mimiki i zachowania oraz powiązać ze swoją wiedzą na temat emocji. Proces ten jest tożsamy np. z nauką kierowania samochodem. Tak jak z każdą wyuczoną umiejętnością, jedni będą sobie lepiej z nią radzili, inni gorzej. Nigdy jednak nie będzie ona na poziomie osoby neurotypowej i zawsze będzie się wiązać z dokonaniem szczegółowej analizy. Konsekwencją może być zaniedbanie potrzeb emocjonalnych współmałżonka. Niemniej jednak osoby z ASD, które pozostają w bliskich związkach, zabiegają o dobro partnera, starają się realizować przypisane im role

---

⁹ W. Góralski, *Kościelne prawo małżeńskie*, Warszawa 2006, 121–135; tenże, *Komentarz do kan. 1095*, w: *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, red. J. Krukowski, t. III/2, *Księga IV. Uświęcające zadanie Kościoła*, Poznań 2011; P. Bianchi, *Kiedy małżeństwo jest nieważne*, Kraków 2018, 193–211.

społeczne. Znajomość swoich ograniczeń oraz praca nad nimi pokazują, że osoby te, jeśli decydują się na związek małżeński, robią to świadomie, często po bardzo dokładnej analizie swoich możliwości. Zatem, sama diagnoza zaburzeń ze spektrum autyzmu nie jest wystarczającą przesłanką, by stwierdzić, że strona procesowa jest niezdolna do zawarcia małżeństwa z kanonu 1095, nr 1.

4. ZABURZENIA ZE SPEKTRUM AUTYZMU A KANON 1095 NR 2 KPK/83

W kolejnym punkcie kanonu 1095 KPK/83 prawodawca stanowi, że: „niezdolni do zawarcia małżeństwa są ci, którzy mają poważny brak rozeznania oceniającego co do istotnych praw i obowiązków małżeńskich wzajemnie przekazywanych i przyjmowanych”¹¹. Oznacza to, że ważnie zawiera małżeństwo osoba, która jest w stanie nie tylko zrozumieć, czym są prawa i obowiązki małżeńskie i na czym polega małżeństwo, ale także jest zdolna do krytycznej oceny własnych możliwości realizacji zadań małżonka. Wymaga to dużej samoświadomości, którą każda osoba dorosła powinna osiągnąć wraz z końcem procesu dojrzewania. Osoby z diagnozą ASD zazwyczaj są świadome własnej odmienności. Dotyczy to szczególnie osób z zespołem Aspergera i wysoko funkcjonujących osób z autyzmem. Osoby zdają sobie sprawę z faktu, że mogą nie sprostać niektórym zadaniom, o czym była już mowa powyżej. Jednakże świadomość ta, często angażuje takie osoby do wzmożonej pracy nad sobą, czego efektem jest wzrost kompetencji społecznych, w tym tych potrzebnych do budowania bliskiej relacji. Zazwyczaj partnerzy, którzy decydują się na związek z osobą z autyzmem, są świadomi odmienności w funkcjonowaniu ich partnerów, akceptują to i jednocześnie pomagają im w codziennych trudnościach¹².

Zupełnie inaczej wygląda sytuacja w przypadku osób z zaburzeniami ze spektrum autyzmu nisko funkcjonujących. Często są to osoby, u których współwystępuje także diagnoza niepełnosprawności intelektualnej. W takich przypadkach osoby te mają ograniczoną zdolność do krytycznego myślenia, mogą błędnie oceniać swoje możliwości i trudności oraz ich wpływ na funkcjonowanie w związku. Doświadczane przez takie osoby trudności mogą także wpływać na ich zdolność pojmowania, na czym polega relacja małżeńska – mogą ją inaczej interpretować, co może wpływać na ważność zawieranego małżeństwa. Najczęściej jednak osoby z bardzo silnymi trudnościami i niepełnosprawnością intelektualną pozostają zależne od innych – opiekunów, najczęściej najbliższej rodziny, a ich kontakty społeczne ograniczają się do różnego rodzaju zajęć terapeutycznych. Mają zatem ograniczoną możliwość zbudowania związku partnerskiego¹³.

¹¹ Kan. 1095 n. 2 KPK/83.

¹² B. Paolo, *Kiedy małżeństwo jest nieważne*, Kraków 2018, 193–211; C. Preißmann, dz.cyt., 109–158.

¹³ E. Pisula, dz.cyt., 10–80; C. Preißmann, dz.cyt., 109–158.

5. ZABURZENIA ZE SPEKTRUM AUTYZMU A KANON 1095 NR 3 KPK/83

W ostatnim punkcie kanonu 1095 KPK/83 ustawodawca kościelny stanowi: „niezdolni do zawarcia małżeństwa są ci, którzy z przyczyn natury psychicznej nie są zdolni podjąć istotnych obowiązków małżeńskich”¹⁴. Osoba może być zatem uznana za niezdolną do zawarcia małżeństwa, kiedy w momencie ślubu przejawia zachowanie, którego nie jest w stanie skontrolować inteligencją lub wolą, a które powoduje brak realizacji któregoś z obowiązków małżeńskich¹⁵. Niewątpliwą trudnością, z jaką muszą zmierzyć się zarówno prawnicy, jak i biegli jest określenie, czym wspomniane obowiązki są. Nie są one bowiem wymienione w Kodeksie. Przyjmuje się, że „obowiązek istotny to takie zobowiązanie, które jest w sposób konieczny związane z istotą małżeństwa, bez wypełnienia go nie sposób mówić o współtworzeniu, czy też realizacji małżeństwa”¹⁶. Przykładami istotnych praw i obowiązków są: troska o prawidłowe relacje w związku, gotowość niesienia pomocy małżonkowi w każdej dziedzinie życia, przyczynianie się do dobra małżonka, dążenie do doskonałości (w kontekście dobra małżonków), współżycie seksualne otwarte na zrodzenie, przyjęcie i wychowanie potomstwa, wierność i wyłączność seksualna, zachowanie nierozzerwalności małżeństwa. Jest to jedynie katalog przykładowy, nie wyczerpuje on wszystkich opcji, nie istnieje bowiem konkretny zapis, który zawierałby wszystkie obowiązki¹⁷.

Kiedy zatem weźmiemy pod uwagę trudności osób z zaburzeniami ze spektrum autyzmu, oczywiste staje się, że mogą one mieć trudności z realizowaniem niektórych obowiązków małżeńskich, lub też inaczej je interpretować. Christine Preißmann, w swojej książce *Asperger. Życie w dwóch światach*, przedstawia przykładowo historię pewnej kobiety z diagnozą ASD, która, chcąc okazać uczucie swojemu partnerowi, ściera kurz z posiadanej przez niego kolekcji aniołków¹⁸. Nieporozumienia mogą się także pojawiać w zakresie odmiennych potrzeb bliskości fizycznej, np. delikatny dotyk, który dla większości ludzi może być przyjemny, dla osoby z ASD może być bardzo nieprzyjemny i może wywoływać złość. Zarówno osoby z diagnozą autyzmu, jak i ich małżonkowie, muszą włożyć dużo pracy w to, aby ich związek był szczęśliwy. Podstawą jest otwarta komunikacja o potrzebach, ale także o tym, co im przeszkadza. W takim związku nie może być miejsca na niedomówienia. Osoby z autyzmem potrzebują bardzo jasnych komunikatów, by móc sprostać potrzebom partnera. Dla obu stron początek związku łączy się z faktem dochodzenia do licznych kompromisów ze względu na fakt, iż potrzeby partnerów mogą być zupełnie odmienne¹⁹.

¹⁴ Kan. 1096 nr 3 KPK/83.

¹⁵ B. Paolo, dz.cyt., 215–241.

¹⁶ H. Stawniak, *Niezdolność do podjęcia istotnych obowiązków małżeńskich z przyczyn natury psychicznej (n. 3 kan. 1095 KPK)*, Prawo Kanoniczne 48 (2005), nr 1–2, 44.

¹⁷ W. Góralski, *Kościelne prawo...*, dz.cyt., 121–135.

¹⁸ C. Preißmann, dz.cyt., 155.

¹⁹ Tamże.

U osób z ASD pojawia się także potrzeba posiadania dzieci. Część z nich decyduje się na taki krok, dla innych trudnością nie do pokonania jest świadomość ogromnych zmian, jakie w ich życie wniesie potomstwo. Z tego względu, pomimo ogromnej chęci, rezygnują z rodzicielstwa. Oprócz lęku przed zmianami, towarzyszy im także lęk o to, czy będą zdolni zabezpieczyć wszystkie potrzeby emocjonalne i psychiczne dziecka²⁰.

Jeżeli tylko objawy autystyczne nie są zbyt nasilone, relacja między małżonkami jest bliska, otwarta na komunikację, porozumienie, kompromisy, osoby takie są w stanie zbudować z partnerem szczęśliwy i ważny pod względem prawa kanonicznego związek małżeński. Objawy autyzmu są w zasadzie niemożliwe do ukrycia, tak więc osoba wchodząca w związek małżeński z osobą z ASD widzi, że jego partner zachowuje się inaczej od szeroko rozumianej normy.

Osoby z ASD świadome własnych trudności, często korzystające od okresu dzieciństwa z pomocy terapeutów, uczą się jak najlepiej funkcjonować w społeczeństwie przy jednoczesnym zachowaniu dobrostanu. Są w stanie tworzyć bliskie związki, mają potrzebę bliskości, inaczej ją tylko realizują. Osoby z ASD przywiązują się do dobrze znanych im osób, preferują stałość, która jest dla nich bezpieczna, nie jest zatem prawdą, że osoby nie są w stanie stworzyć trwałej wspólnoty małżeńskiej, jak twierdzi w swoim artykule Dariusz Mazurkiewicz²¹. Większość też przez niego postawionych jest raczej stereotypowa i nie jest spójna z aktualną wiedzą na temat zespołu Aspergera, stąd być może wynika jego ocena zdolności takich osób do zawierania małżeństwa.

6. PODSUMOWANIE

Zaburzenie ze spektrum autyzmu może zdecydowanie wpływać na sposób spostrzegania świata, jakość bliskich relacji oraz sposób spostrzegania siebie i otoczenia. Osoby z ASD mogą w inny sposób interpretować pewne zachowania, potrzeby drugiej osoby. Sama diagnoza nie oznacza jednak, że osoba taka nie jest w stanie zawrzeć ważnego związku małżeńskiego. Może bowiem pracować nad swoimi trudnościami i razem z małżonkiem dostosowywać się do siebie nawzajem. Dlatego tak istotne jest, by każdą tego rodzaju sytuację traktować indywidualnie z uwzględnieniem personalnych możliwości, potencjału, ale także trudności oraz ograniczeń.

BIBLIOGRAFIA

- Bianchi P., *Kiedy małżeństwo jest nieważne*, tłum. z wł. B. Nuzzo, Kraków: Wydawnictwo M 2018.
Butcher J.N., Hooley J.M., Mineka S., *Psychologia zaburzeń. DSM-5*, tłum. z ang. S. Pikiel, A. Sawicka-Chrapkiewicz, Sopot: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne 2017.

²⁰ Tamże.

²¹ D. Mazurkiewicz, *Zdolność osób z zespołem Aspergera do zawarcia małżeństwa w świetle kan. 1095 n. 3 Kodeksu Prawa Kanonicznego*, Studia Paradyskie 27 (2017), 107–121.

- Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. promulgatus. Kodeks Prawa Kanonicznego, przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu. Poznań: Pallotinum 2008.
- Góralski W., *Kościelne prawo małżeńskie*, Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Wyszyńskiego 2006.
- Góralski W., *Komentarz do kan. 1094*, w: *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, t. III/2, Księga IV: *Uświęcające zadanie Kościoła*, red. J. Krukowski, Poznań: Pallotinum 2011.
- Mazurkiewicz D., *Zdolność osób z zespołem Aspergera do zawarcia małżeństwa w świetle kan. 1095 n. 3 Kodeksu Prawa Kanonicznego*, *Studia Paradayskie* 27 (2017), 107–121.
- Pisula E., *Autyzm. Przyczyny, symptomy, terapia*, Gdańsk: Wydawnictwo Harmonia 2012.
- Preißmann Ch., *Asperger. Życie w dwóch światach*, Sopot: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne 2017.
- Pużyński S., Wciórka J., Brykczyńska C. et al., *Klasyfikacja zaburzeń psychicznych i zaburzeń zachowania w ICD-10. Opisy kliniczne i wskazówki diagnostyczne*, Kraków: Uniwersyteckie Wydawnictwo Medyczne „Vesalius”: Fundacja Szkoły Zdrowia Publicznego, Warszawa: Instytut Psychiatrii i Neurologii 1997.
- Stawniak H., *Niezdolność do podjęcia istotnych obowiązków małżeńskich z przyczyn natury psychicznej (n. 3 kan. 1095 KPK)*, *Prawo Kanoniczne* 48 (2005), nr 1–2, 35–47.
- Suchowierska M., Ostaszewski P., Bąbel P., *Terapia behawioralna dzieci z autyzmem*, Sopot: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne 2018.

ASD IN THE CONTEXT OF MATRIMONIAL NULLITY TRIAL

Summary

Autism Spectrum Disorder is one of the most common diagnosis among children and teenagers. It is also increasing. The number of adults with such a diagnosis is rising. Some of them stay at home and they are completely dependent on their relatives, the others live normally and try to integrate into the society. It is not easy considering the difficulties related to autism they meet. In this article we present diagnostic criteria, how people with ASD function and how autism affects their ability to establish close relationships, including marriage according to can. 1095CIC/83. Their lifestyle depends on many different factors and may be varied. There are no identical situations and no identical solutions. Each case has to be considered individually. The aim of the article is to present for both lawyers and experts how ASD affects the ability to establish close relationships and to increase their awareness when they conduct marriage annulment cases.

Key words: autism, canon 1095, marriage, nullity, process

Nota o Autorce

Marta KORPOROWICZ – magister psychologii, absolwentka Wydziału Nauk o Wychowaniu Uniwersytetu Łódzkiego na kierunku Psychologia. Ukończyła także studia podyplomowe *Rehabilitacja dzieci z dysfunkcjami rozwojowymi* na Wydziale Psychologii Uniwersytetu Warszawskiego. Od 2018 r. doktorantka Studiów Doktoranckich Pedagogiki i Psychologii na Wydziale Nauk o Wychowaniu Uniwersytetu Łódzkiego. Od 2018 r. członkini Koła Naukowego Doktorantów Wydziału Nauk o Wychowaniu Uniwersytetu Łódzkiego. Pracuje jako wychowawca i psycholog w Świetlicy Gniazdo oraz jako biegły psycholog w Trybunale Metropolitalnym Łódzkim. Zainteresowania naukowe: niepełnosprawność dzieci, młodzieży i dorosłych, metody pracy z rodzinami przeżywającymi trudności, zasoby osobiste i stresory zawodowe terapeutów dzieci z dysfunkcjami rozwojowymi.

Kontakt e-mail: marta.korporowicz@gmail.com